

עבודה סוציאלית: שיקולים בבחירת המקצוע והעדפות מקצועיות של סטודנטים בהסבה מקצועית לעומת סטודנטים בתוכנית רגילה

אהובה אבן-זהר¹ ועטרת גבירץ-מידן²

מטרת המחקר היתה ללמוד מה הם השיקולים המובילים לבחירת מקצוע העבודה הסוציאלית ומה הן ההעדפות המקצועיות של סטודנטים הלומדים את המקצוע בתוכניות להסבה מקצועית, לאור ההיצע הגדל של תוכניות לימוד אלה. במחקר נבדק גם הקשר בין פעילויות כלל הסטודנטים בהכשרה המעשית בתקופת הלימודים לבין העדפותיהם המקצועיות לעבודה בעתיד מבחינת סוגי אוכלוסיות ושירותים. המחקר נערך בקרב 56 סטודנטים בתוכנית הסבה תוך השוואה ל-69 סטודנטים הלומדים בתוכנית רגילה בשנת לימודיהם האחרונה.

הממצאים העיקריים מצביעים על כך שהסטודנטים בתוכנית ההסבה ייחסו חשיבות גבוהה יותר לשיקולים הקשורים להתפתחות אישית, סיפוק ועניין. הסטודנטים מהתוכנית הרגילה, לעומתם, ייחסו חשיבות רבה יותר לשיקולים הקשורים לתנאי העבודה. כמו כן נמצאו הבדלים בין הקבוצות בהעדפות מקצועיות וביחס לסוגי אוכלוסיות, שירותים ומגורים. עוד עלה ששיעור גבוה יותר מהסטודנטים בתוכנית ההסבה הביעו את כוונותיהם לעסוק במקצוע בתום הלימודים.

מסקנת המחקר העיקרית היא שיש לבדוק לעומק את תוכני הלימוד, הן העיוניים והן המעשיים, בתוכנית ההסבה, כדי להתאימם לצורכי השטח, ולחשוף את הסטודנטים הלומדים בה לתכנים עכשוויים של העבודה הסוציאלית.

1 בית הספר לעבודה סוציאלית, הפקולטה למדעי החברה, אוניברסיטת אריאל.
2 בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש לואיס וגבי וייספלד, אוניברסיטת בר אילן.

מלות מפתח: תוכנית הסבה לעבודה סוציאלית, שיקולים בבחירת מקצוע העבודה הסוציאלית, העדפות מקצועיות של סטודנטים לעבודה סוציאלית, הכשרה מעשית

מבוא

האוניברסיטאות והמכללות בישראל מציעות לימודי תואר ראשון בעבודה סוציאלית, שבסיומם מוענק לבוגרים תואר בוגר בעבודה סוציאלית (כורזים, 2010). תואר זה מאפשר להם להירשם בפנקס העובדים הסוציאליים על פי חוק העובדים הסוציאליים (1996), ולעסוק במקצוע (גולדשטיין ורוזנר, 2000). רוב הסטודנטים לעבודה סוציאלית בארץ, כ-58%, לומדים לקראת תואר ראשון בבתי הספר לעבודה סוציאלית ומיעוטם, כ-8%, לומדים במסגרת לימודי הסבה. 30% מהם לומדים לתואר שני ו-4% לתואר שלישי (כורזים, 2010). לימודי הסבה לעבודה סוציאלית מיועדים לבוגרי תואר ראשון במקצועות אחרים, ומוצעים במתכונות שונות בבתי הספר לעבודה סוציאלית. תוכנית הסבה במתכונת של שתי שנות לימוד, שבסיומן מקבלים הבוגרים תואר ראשון בעבודה סוציאלית, היא תוכנית ותיקה יחסית שהוצעה בשנים האחרונות בשלושה בתי ספר לעבודה סוציאלית (באוניברסיטת בר אילן, באוניברסיטת אריאל ובמכללה האקדמית אשקלון). בדומה לתוכנית הלימודים הרגילה הנמשכת שלוש שנים, גם בתוכנית הסבה הסטודנטים יכולים ללמוד במסלולים שונים: מסלול פרט ומשפחה ומסלול קהילה באוניברסיטת אריאל; מתודת עבודה פרטנית ועבודה קבוצתית ומתודת עבודה קהילתית ועבודה קבוצתית באוניברסיטת בר אילן; מסלול התערבות עם הפרט והמשפחה ומסלול התערבות בקהילה במכללה האקדמית אשקלון (אוניברסיטת אריאל, 2014; אוניברסיטת בר אילן, 2014; המכללה האקדמית אשקלון, 2014). תוכניות הסבה אחרות, כמו זאת הפועלת כבר שנים רבות באוניברסיטת חיפה, הן תוכניות השלמה לתואר שני בעבודה סוציאלית לבוגרי תארים במקצועות אחרים. בשנים האחרונות הן נפתחו במספר אוניברסיטאות, ובאוניברסיטת בר אילן נפתחה תוכנית כזאת בשנת הלימודים תשע"ה, והיא החליפה את תוכנית הסבה לתואר ראשון (אוניברסיטת אריאל, 2014; אוניברסיטת בן גוריון, 2014; אוניברסיטת בר אילן, 2014; אוניברסיטת חיפה, 2014; אוניברסיטת תל אביב, 2014; האוניברסיטה העברית, 2014).

המחקר הנוכחי הוא מחקר חלוץ, ומטרתו לבדוק את השיקולים בבחירת מקצוע העבודה הסוציאלית כקריירה בקרב סטודנטים בתוכנית ההסבה ואת העדפותיהם המקצועיות, וזאת לאור ההיצע ההולך וגדל של תוכניות לימוד, המציעות לימודי הסבה לעבודה סוציאלית. מכיוון שהתוכניות האחרות חדשות ברובן, בחרנו במחקר זה להתמקד בתוכנית

ההסבה הוותיקה ביותר, הפועלת במתכונת של שתי שנות לימוד ומקנה תואר ראשון בעבודה סוציאלית, ולהשוותה לתוכנית הרגילה לתואר ראשון.

בחירת מקצוע טיפולי בקריירה

גורמים שונים, ובהם גורמים אישיותיים, רקע משפחתי, מגדר, רקע תרבותי וערכים, מעורבים בבחירת קריירה מקצועית (Oppegard, Elkins, Abbenante, & Bangley, 2005). הסיבה השכיחה המודעת בבחירת מקצוע טיפולי היא הרצון לעזור ולדאוג לאחרים (Mooney, Glacken, & O'Brien, 2008). אולם אין זו החלטה חד ממדית, אלא החלטה מורכבת שכרוכים בה מניעים רבים, חלקם אינם מודעים (Norcross & Farber, 2005). למשל: בוחרים במקצוע טיפולי (כמו טיפול באמנות, סיעוד) גם בעקבות מפגש עם חבר או בן משפחה העוסק בתחום או בעקבות חשיפה למידע על הנושא דרך האזנה להרצאות או קריאה (Mooney, Glacken, & O'Brien, 2008; Oppegard, Elkins, Abbenante, & Bangley, 2005). מניעים אחרים לבחירה במקצוע טיפולי (כמו ריפוי בעיסוק, הפרעות בתקשורת, סיעוד) הם שאיפה למעמד מקצועי, תנאי העסקה ונוחות בעבודה וביטחון תעסוקתי (Katz, Gilad, Izhaky, & Dror, 2013; Mooney, Glacken, & O'Brien, 2008).

שיקולים בבחירת מקצוע העבודה הסוציאלית

הבחירה במקצוע העבודה הסוציאלית נובעת מגורמים אישיים וחברתיים, אבל בבסיסה נמצא הרצון לעזור לאחרים (Biggerstaff, 2000; Wilson & McCrystal, 2007). חוקרים שונים ציינו את השפעתם של תכונת האלטרואיזם ושל האידיאליזם והערכים הדתיים על החלטתם של סטודנטים, השואפים להפוך את העולם למקום טוב יותר, לבחור במקצוע (בר-גל, 1978; Hirsbrunner, 1997; Furness, 2007; Csikai & Rozensky, 1997; Diane, Loeffler, & Rompf, 2012; Wilson & McCrystal, 2007; Warde, 2009). מכאן שיש התאמה בין ערכי הבוחרים במקצוע העבודה הסוציאלית לבין ערכי היסוד של המקצוע, כמו הרצון לטפל בבעיות חברתיות, בעיקר בקרב השכבות החלשות באוכלוסייה, ולשפר את רווחתם של הנזקקים (Abell & McDonald, 1990; Butler, 1990; Limb & Organista, 2006).

חוקרים אחרים ציינו שהבחירה במקצוע עשויה לנבוע מחוויות טראומטיות פסיכו-סוציאליות, כמו פסיכופתולוגיה, התמכרות לאלכוהול ולסמים, גירושין של הורים

בתקופת הילדות או התעללות פיסית, רגשית או מינית, שעברו הבוחרים בו במשפחות המוצא שלהם (Black, Jeffries, & Hartley, 1993; Rompf & Royse, 1994; Russell, Gill, Coyne, & Woody, 1993; Sellers & Hunter, 2005).

ברומה, הבחירה במקצוע הטיפולי עשויה לנבוע מהצורך בעזרה עצמית, כלומר מהצורך לטפל בפצעים ובקונפליקטים בלתי פתורים של המטפל (Cory & Cory, 1998). כך ציינו סטודנטים לעבודה סוציאלית בארצות הברית, שיותר מאשר ללמוד איך לשפר את חייהם של אחרים, ביקשו באמצעות לימודיהם לשפר את חייהם שלהם (Dunlap, Abel, & Edwards, 2004).

היו גם סטודנטים שדרך לימוד המקצוע ביקשו להחזיר טובה על הטיפול שקיבלו הם עצמם ועל הקשר שהיה להם עם מודל של מטפל. כלומר: אלה שטופלו בידי גורמי טיפול שונים, כמו עובדים סוציאליים, רואים בבחירה במקצוע שליחות ודרך להחזיר טובה לקהילה (Cory & Cory, 1998; Rompf & Royse, 1994; Warde, 2009). גם בין אלה שמטפלים במשפחתם או בסביבתם הקרובה באופן לא פורמלי יש כאלה הבוחרים בהמשך ללמוד מקצוע טיפולי כמו עבודה סוציאלית או סיעוד (Parker & Merrylees, 2002). אינטראקציה אישית שהיתה לסטודנטים עם עובדים סוציאליים, בין שהיו בעצמם לקוחות שלהם ובין שהם מכירים עובדים סוציאליים מקרב בני משפחתם או חבריהם, תורמת גם היא לשיקולי הבחירה במקצוע. באמצעות אינטראקציה זו מתאפשר לסטודנטים להכיר מקרוב את דרכי העבודה של העובדים הסוציאליים, והיא משפיעה גם על הבנתם ועל תפיסתם את מקצוע העבודה סוציאלית (Bowie, Cherry, & Wooding, 2005; Dennison, Poole, & Qaqish, 2007; Rompf & Royse, 1994; Warde, 2009).

ניסיון תעסוקה קודם בתחומים דומים (עבודה התנדבותית בקהילה, בתנועת הנוער, בשירות הלאומי ובשירות הצבאי) והתעניינות בעבודה טיפולית עם ילדים ועם משפחות, כמו גם ביטחון תעסוקתי, הזדמנויות לפיתוח קריירה ויוקרת המקצוע תורמים אף הם לבחירה במקצוע (אלבק, 1983; Biggerstaff, 2000; Butler, 1990; Enoch, 1993; Furness, 2007; Rompf & Royse, 1994; Wilson & McCrystal, 2007). ויש סטודנטים הבוחרים בעבודה סוציאלית כקריירה למקצוע טיפולי אחר. זוהי אחת התמות במחקרם של קריסטי וקרוק (Christie & Kruk, 1998) אודות מניעי סטודנטים בקנדה ובבריטניה ללמוד עבודה סוציאלית. למשל: רכישת תואר במקצוע זה מאפשרת לבוגרים לבחור בהמשך קריירה אחרת, כמו ייעוץ או ניהול בשירותי רווחה. לחילופין מצאו החוקרים שהבחירה ללמוד עבודה סוציאלית נעשתה לא מתוך כוונה לעסוק במקצוע זה, אלא מתוך עניין בתחומי הלימוד. למשל: סטודנטים העובדים במערכת החינוך והרוצים להרחיב את השכלתם בנושאים חברתיים ולרכוש עוד כלים לעבודתם.

בחירה במקצוע העבודה הסוציאלית, בדומה לבחירה במקצועות הסייעוד וההוראה, מושפעת גם מהמגדר. מקצועות אלה נתפסים באופן מסורתי כנשיים, בשל נטיותיהן של נשים לעיסוקים הכרוכים במתן שירות, המהווים למעשה המשך לתפקידיהן המסורתיים בבית ובמשפחה (בר-צורי, 2004; 2012; Khunou, Pillay, & Nethononda).

העדפות מקצועיות של סטודנטים לעבודה סוציאלית

מתוצאות מחקרים שנערכו בארצות הברית ובקנדה עולה שרוב הסטודנטים מעדיפים לעבוד עם סיום לימודיהם כמטפלים בפרקטיקה פרטית ולא עם אוכלוסיות במצוקה, כמו עניים, זקנים ומוגבלים. זאת ועוד, רק מעט מהסטודנטים נטו לעסוק בגישות של תיווך וסנגור, המאפיינות את דרך העבודה הסוציאלית עם אנשים החיים בעוני (Bogo, Raphael, & Roberts, 1993; Rubin & Johnson, 1984; Rubin, Johnson, & DeWeaver, 1986). יחד עם זאת, ממצאי מחקר של בטרל (Butler, 1990) אודות סטודנטים בארצות הברית הצביעו על כך שלצד העדפתם לעסוק בפרקטיקה פרטית ציינו רובם גם העדפה של תחום אחד לפחות של עזרה ללקוחות מאוכלוסיות חלשות.

ממצאי מחקרים שדנו בהשפעת הלימודים וההכשרה המקצועית על העדפות הסטודנטים אינם עקביים. במחקרים אחדים עלה שהכשרתם המקצועית של הסטודנטים לאורך שנות לימודיהם שינתה רק מעט את העדפותיהם המקצועיות, כאשר אצל חלקם חלה ירידה ברצון לעבוד עם אוכלוסיות חלשות, ואצל אחרים נצפתה עלייה מועטה בלבד ברצון זה (Bogo, Raphael, & Roberts, 1993; Rubin & Johnson, 1984; Rubin, Johnson, & DeWeaver, 1986). מחקר אחר הצביע על הזדהות הסטודנטים עם תפיסה מסורתית של עבודה סוציאלית, המכוונת לעבודה עם נזקקים מאוכלוסיות עניות וחלשות, ומושפעת מתהליך הלימודים בעיקר של סטודנטים מתחילים (Bogo, Michlski, Raphael, & Roberts, 1995). כך עלה גם במחקריהם של לימב ואורגניסטה (Limb & Organista, 2003, 2006) שעסקו במדגם גדול של סטודנטים בארצות הברית בין השנים 1991-1999. במחקרם הראשון (Limb & Organista, 2003) בקרב 6,987 סטודנטים לתואר שני נמצא, שהם היו מעוניינים לעסוק בעת ובעונה אחת בתחומים קליניים של המקצוע (כמו טיפול זוגי, משפחתי, פסיכותרפיה) ובתחומים מסורתיים, שאינם מוגדרים כקליניים (כמו טיפול בחסרי דיור ומשפחותיהם, השגת משאבים עבור העניים, שירותי הגנה לילדים שעברו התעללות והזנחה). עוד נמצא שסטודנטים ממוצא אמריקני ילידי נטו יותר מאחרים לעבוד עם אוכלוסיות חלשות ועניות בהתאם למשימה המסורתית של עבודה סוציאלית. נראה שסטודנטים אלה העדיפו לעבוד עם לקוחות שבאו מרקע ומתרבות דומים להם, ואשר מתמודדים עם בעיות המוכרות לרבים מהם (Limb & Organista, 2003). במחקרם השני (Limb & Organista, 2006) השתתפו 6,987

סטודנטים בראשית לימודיהם ו-3451 בוגרים. בניגוד לתוצאות מחקרים המראים שבמהלך לימודיהם חלה אצל סטודנטים ירידה ברצון לעבוד עם אוכלוסיות חלשות או עלייה מועטה בלבד ברצון זה, נמצא במחקר זה שיעור גבוה של בוגרים לעומת סטודנטים מתחילים שבחרו לעסוק בעזרה לנזקקים, ובמיוחד בעזרה לפרט בשינוי בחברות שלו ובהסתגלותו מבחינה חברתית. הבוגרים הדגישו את מעמד העניים והנזקקים ואת הטיפול בבעיותיהם כמטרה העיקרית של העבודה הסוציאלית. גם הבחירה לעסוק בפסיכותרפיה ובחירת לקוחות עם מוטיבציה גבוהה לטיפול ירדה אצל הבוגרים לעומת המתחילים. מכאן הסיקו החוקרים שללימודי תוכניות הליכה בעבודה סוציאלית יש חשיבות בתהליך הכשרתם המקצועית של הסטודנטים (Limb & Organista, 2006). השפעת הלימודים התבטאה גם בהתייחסות עמוקה ורחבה יותר של סטודנטים כלפי עוני ועניים בעקבות השתתפותם בקורס העוסק בנושא זה (Weaver & Yun, 2011).

נושא אחר שנבדק בארצות הברית הוא עמדות סטודנטים לתואר שני בעבודה סוציאלית כלפי אקטיביזם חברתי ומטרות העבודה הסוציאלית (Mizrahi & Dodd, 2013). בשלב ראשון נבדקו עמדותיהם של 255 סטודנטים בשנת לימודיהם הראשונה. נמצא שנקודת המבט שלהם היתה אקטיביסטית הן באוריינטציית המיקרו והן באוריינטציית המקרו. בהמשך נבדקו מתוכם 160 סטודנטים בסמסטר האחרון של לימודיהם, ונמצא שסטודנטים רבים יותר מרגישים מחויבות לסוגים שונים של אקטיביזם חברתי. נראה שיש השפעה לניסיון שהסטודנטים מביאים איתם ללימודים, כמו גם ללמידה ולהתנסות במהלך שנות לימודיהם.

סטודנטים לעבודה סוציאלית בישראל

העדפות מקצועיות

העדפותיהם של סטודנטים מתחילים נבדקו במחקרם של וייס וגל (2001) על סטודנטים בישראל וכן במחקרם ההשוואתי של וייס, גל, כנען ומגלז'ליק (Weiss, Gal, Cnaan, & Maglajlic, 2002) על סטודנטים בארצות הברית, בבריטניה ובישראל. ממצאיהם של שני המחקרים דומים. באופן כללי ניכרת התרחקות של הסטודנטים בישראל מאוכלוסיות במצוקה והעדפה לעבוד עם אוכלוסיות ושירותי רווחה נורמטיביים, פחות סטיגמטיים ולא כרוניים. הממצאים הצביעו על העדפות גבוהות לעבודה עם אוכלוסיית ילדים, נוער וזוגות ועל העדפות נמוכות לעבודה עם אנשים עם פיגור, עם קשישים, עם מובטלים, עם עניים ועם חולי נפש. דפוס דומה נמצא גם בנוגע להעדפת השירותים: בהעדפה גבוהה נמצאו שירותי ייעוץ למשפחה, לילדים ולנוער, ובהעדפה נמוכה נמצאו שירותים לאנשים

עם פיגור ולקשישים. מבחינת סוגי התפקידים מוקמה בראש סולם העדיפויות עבודה עם פרטים ואחריה עבודה עם קבוצות, עיצוב מדיניות ועבודה עם ארגונים בקהילה. מלבד זאת העדיפו הסטודנטים השתלבות בפרקטיקה פרטית על פני המגזר הממשלתי. מחקר אחר שנערך בקרב 450 סטודנטים בתחילת שנת הלימודים הראשונה שלהם, בארבעה בתי ספר לעבודה סוציאלית בישראל, בדק את מחויבותם למקצוע. ממצאיו הצביעו על שני פרופילים של סטודנטים (פרוינד, בליט-כהן, כהן ודהאן, 2012): הסטודנט שבחר ללמוד את המקצוע מתוך רצון לחולל שינוי חברתי, המכיר בחשיבות הפעילות הפרטנית והקהילתית גם יחד והמחויב למקצוע, ומולו הסטודנט המעוניין לעסוק בטיפול פרטני, ואינו מחויב למקצוע במישרין, אלא באמצעות הפעילות הפרטנית.

השפעת הלימודים וההכשרה המעשית על ההעדפות המקצועיות

מחקרם של אבירם וקטן (1989) שנערך בקרב סטודנטים בישראל לקראת סיום לימודיהם העלה ממצאים דומים לממצאי המחקרים אודות סטודנטים בראשית דרכם (וייס וגל, 2001; Weiss, Gal, Cnaan, & Maglajlic, 2002). אבירם וקטן (1989) הסיקו שההכשרה לעבודה סוציאלית לא הצליחה להעמיד בוגרים שיגלו עניין באוכלוסיות במצוקה ובשירותים המטפלים בהם.

שאלת השפעתם של החינוך וההכשרה נבדקה במחקר אורך שהשווה בין סטודנטים משני בתי ספר באוניברסיטאות בישראל (סך הכול 149 סטודנטים) לבין 74 סטודנטים באחד מבתי הספר באוניברסיטה בארצות הברית בראשית לימודיהם בשנת 1998 ולאחר מכן כבוגרים בשנים 2001-2000 (Weiss, Gal, & Cnaan, 2004). הממצאים הראו שרק בקרב הסטודנטים בישראל נמצאו לאורך השנים הבדלים שהצביעו על מגמות של ירידה בנכונותם לעבוד עם אוכלוסיית בני נוער ובשירותי ייעוץ נישואין וטיפול בילדים. עם סיום לימודיהם היו הסטודנטים מכל שלוש האוניברסיטאות (שתי האוניברסיטאות בישראל ואוניברסיטה אחת בארצות הברית) נלהבים פחות מאשר בתחילתם מהאפשרות לעבוד בארגון ללא מטרות רווח ובפרקטיקה פרטית. באשר לסוגי תפקיד, אצל כלל הסטודנטים נמצאה ירידה בנכונות לעבוד בטיפול ישיר עם פרטים, ואצל סטודנטים ישראלים חלה בין שני פרקי הזמן עלייה בנכונות לעבוד עם קבוצות. מסקנת המחקר, בדומה לממצאי מחקרים קודמים שנערכו בארצות הברית ובקנדה (Bogo, Michlski, Raphael, & Roberts, 1995; Rubin, Johnson, & DeWeaver, 1986), היא שאמנם במהלך הלימודים וההכשרה חלו שינויים בקרב הסטודנטים בישראל, אבל רק בחלק מן הנושאים, כשהמגמה הכללית היא ירידה בהעדפות במספר תחומים. במחקרם של וייס וקאופמן (Weiss & Kaufman, 2006) שנערך בארץ נבחנו השפעותיה של תוכנית הכשרה מעשית התנסותית. במסגרת מחקרם שובצו בארגונים לשינוי חברתי 55 סטודנטים בשנת

לימודיהם הראשונה באחד מבתי הספר לעבודה סוציאלית. 86 סטודנטים מבית ספר אחר לעבודה סוציאלית, שהיו קבוצת ההשוואה, שובצו בהכשרה מעשית רגילה בסוכנויות רווחה. למעט השוני בהכשרה המעשית היתה תוכנית הלימודים בשתי הקבוצות דומה. המשתתפים נבדקו בשתי נקודות זמן: בראשית שנת הלימודים ובסיומה. נמצא שבראשית השנה הביעו הסטודנטים בשתי הקבוצות נכונות רבה יותר ותחושת כשירות גבוהה יותר לעבוד עם פרטים, זוגות ומשפחות מאשר עם קהילות או לעסוק בפעולה/הפעלה חברתית (social action). בסיומה של השנה לא חל שינוי במגמות אלה, והן אף הודגשו, כאשר זיקת הסטודנטים בשתי הקבוצות ותחושת כשירותם לעבודה עם ארגוני קהילות ולפעולה/הפעלה חברתית היו נמוכות מאשר בתחילת השנה. זאת ועוד, שתי הקבוצות נטו לראות פחות את החשיבות של צדק חברתי בעבודה סוציאלית.

תמונה מורכבת עולה ממחקרי הערכה בשני שלבים, שליוו סטודנטים בארץ בשנתם הראשונה ללימודים (Segal, Kaufman, Segal-Engelchin, & Huss, 2012; Segal-Engelchin & Kaufman, 2008). בשלב הראשון של המחקר, הנסקר במאמרם של סגל-אנגלצ'ין וקאופמן (Segal-Engelchin & Kaufman, 2008), בתחילת שנת הלימודים, מילאו 119 סטודנטים שאלונים, ולפי תשובותיהם אופיינו שתי קבוצות שוות בגודלן של סטודנטים מתחילים, אחת עם אוריינטציית מיקרו והאחרת עם אוריינטציית מקרו. ממצאי המחקר הראו שהסטודנטים עם אוריינטציית המיקרו גילו עניין רב יותר בעבודה עם יחידים, זוגות ומשפחות, ואילו אלה עם אוריינטציית המקרו הביעו עניין גדול יותר בעבודה עם קהילות ובפעילויות הנוגעות לפרקטיקת מדיניות ולשינוי חברתי. בשלב השני של המחקר, הנסקר במאמרם של קאופמן, סגל-אנגלצ'ין והוס (Kaufman, Segal-Engelchin, & Huss, 2012), בסוף שנת ההכשרה הראשונה, לאחר ההתנסות בפרקטיקה בשדה, מילאו 109 סטודנטים את שאלוני ההמשך. בסמסטר אחד התנסו הסטודנטים בעבודה בארגוני שינוי חברתי וסנגור, ובסמסטר האחר הם התנסו בעבודה בסוכנות רווחה רגילה. שלב ב של המחקר העלה שני ממצאים בולטים: (1) החלוקה לקבוצות שנעשתה בתחילת שנת הלימודים שמרה על יציבות יחסית, והשינוי העיקרי היה שהסטודנטים עם אוריינטציית המקרו הביעו התעניינות גם ברמת המיקרו. (2) חל שינוי בהתפלגות הסטודנטים בתוך שתי הקבוצות; שיעור הסטודנטים שדיווחו על אוריינטציית מיקרו עלה בין תחילת השנה הראשונה לסיומה, ואילו שיעור הסטודנטים שדיווחו על אוריינטציית מקרו ירד. ממצא דומה ניתן לראות במחקר השוואתי בין 10 ארצות שונות, שבדק את התפיסות האידיאולוגיות של מהות מקצוע העבודה הסוציאלית בקרב בוגרי בתי הספר מאוסטרליה, מברזיל, מקנדה, מבריטניה, מגרמניה, מהונג קונג, מהונגריה, מארצות הברית, מזימבבואה ומישראל (Weiss, 2005). הבוגרים מישראל, מבריטניה, מגרמניה, מהונג קונג ומהונגריה גרסו שמטרת העבודה הסוציאלית היא שיפור רווחת הפרט יותר מאשר קידום צדק חברתי. מחקר אחר שנערך בארץ בקרב 91 סטודנטים בשנת לימודיהם השלישית, על עמדותיהם כלפי טיפול באוכלוסיית נזקקים בעלי צרכים בסיסיים

ועל נכונותם לספק עזרה לנזקקים, הצביע על כך שרק שלישי מן הסטודנטים סברו שאספקת צרכים בסיסיים או עזרה ללקוחות בהשגת צרכים אלה הן חלק מתפקידם כעובדים סוציאליים (Krumer-Nevo & Lev-Wiesel, 2005).

השפעת מעורבות מרצים וסטודנטים לעבודה סוציאלית בפעילויות שונות למען שינוי חברתי, כמו השתתפות בפורום לצדק חברתי, לימוד קורסים ועריכת מחקרים בנושא, מתוארת בסקירתו של קאופמן (2012) על ההיבטים הארגוניים של מיזמי אקטיביזם קהילתי שנעשו במשך עשור בבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בן גוריון. מסקנתו של קאופמן היתה שהפעילות תרמה תרומה של ממש להגברת המודעות לבעיות חברתיות, לשינוי מדיניות ולהכשרת סטודנטים רבים כסוכני שינוי חברתי. ביטוי לעניין הגובר בנושא ניתן היה לראות במעורבות סטודנטים לעבודה סוציאלית, שלקחו חלק בפעולות השונות בשביתת העובדים הסוציאליים ובתנועת המחאה ההמונית של שנת 2011.

לסיכום פרק זה: בחירת לימודי מקצוע העבודה הסוציאלית נובעת ממספר גורמים, ובהם גורמי רקע של הסטודנטים, התנסויות אישיות וערכים. סקר שנערך בשנת 2002 (בר-צורי, 2004) העלה העדפה גבוהה יחסית של נשים צעירות למקצוע העבודה הסוציאלית, כאשר לימוד המקצוע דורג במקום שלישי מתוך עשרה מקצועות. בר-צורי ציינה שנתונים אלה תומכים בהערכות ראשי בתי הספר לעבודה סוציאלית שהביקוש ללימודי המקצוע יגדל. בסוגיית ההעדפות המקצועיות של סטודנטים לעבודה סוציאלית מצאו המחקרים, הן בישראל והן בארצות אחרות, שהם נוטים פחות לטפל באוכלוסיות במצוקה ולהשתלב בשירותים המטפלים בהן, ומגלים פחות עניין בצדק חברתי ובעיצוב מדיניות (וייס וגל, 2001; Weiss, Gal, Cnaan, & Maglajlic, 2002). לחילופין ניכרת אצלם התמקדות בקידום רווחת הפרט והתעניינות גוברת בטיפול פרטני במסגרת פרקטיקה פרטית (וייס וגל, 2001; Weiss, 2005). המחקרים מלמדים גם שלתוכנית הלימודים ולהכשרה יכולת מוגבלת בלבד לשנות את ההעדפות המקצועיות הללו (Kaufman & Segal-Engelchin, 2006; Huss, 2012; Weiss & Kaufman, 2006).

הסבה מקצועית לעבודה סוציאלית

הסבה מקצועית נעשית מתוך רצון לשינוי בקריירה. לביא (1998) ציין שאנשים מבוגרים שוקלים שינוי בקריירה בגלל משבר אמצע החיים והרגשה של חוסר סיפוק ואובדן עניין בעיסוקם עד אז. אלה מביאים את האדם לשינוי סדר עדיפויות ולבחירה מחודשת. הסיבות להסבה מקצועית לעבודה סוציאלית הן מגוונות. קריסטי וקרוק (Christie & Kruk,

(1998) הביאו את נימוקיהם של סטודנטים בוגרי תואר ראשון בפסיכולוגיה, שהחליטו להמשיך בלימודי עבודה סוציאלית עקב הקושי להתקבל ללימודי תואר שני במחלקה לפסיכולוגיה ועקב ההשקעה הרבה הנדרשת בלימודי פסיכולוגיה. הם בחרו במקצוע העבודה הסוציאלית מתוך מחשבה שבסיום הלימודים ישתלבו בעבודה ביתר קלות ושהעיסוק במקצוע זה מספק הזדמנויות רבות יותר לטפל באנשים באופן קונסטרוקטיבי וכך לעזור להם לפתור את בעיותיהם. לנד (Land, 1987) הדגישה את השפעת מתן הרישיון המקצועי על המוטיבציה של סטודנטים לבחור במקצוע זה. חוק העובדים הסוציאליים שנחקק בישראל בשנת 1996 הגדיר לראשונה את מקצוע העבודה הסוציאלית כעיסוק מקצועי (גולדשטיין ורוזנר, 2000): "עובד סוציאלי – מי שכשיר להיות עובד סוציאלי לפי חוק זה והוא רשום בפנקס העובדים הסוציאליים" (חוק העובדים הסוציאליים, התשנ"ו, 1996, פרק ב סעיף 2). גולדשטיין ורוזנר (2000) הסבירו שבעבר, לפני חקיקת חוק העובדים הסוציאליים, די היה בהצגת תעודה כלשהי, גם כזו שלא הקנתה כשירות לעבודה סוציאלית, כדי לעבוד כעובד סוציאלי מחוץ לשירותי הרווחה, אולם לאחר חקיקת החוק יש צורך ברישום בפנקס העובדים הסוציאליים כדי לעבוד בתחום. מקצוע העבודה הסוציאלית פותח אפוא אפשרויות עבודה בתחומים מגוונים, וייתכן שאחד המניעים לבחירה בלימודי הסבה הוא האפשרות לקבל רישיון כמקצוע טיפולי.

בשנים 1991-1992 הפעיל משרד העבודה והרווחה, בחסות האוניברסיטאות ובשיתוף ג'וינט ישראל וקרנות אחרות, תוכנית מיוחדת להסבה לעבודה סוציאלית לאקדמאים עולים מחבר העמים. התוכנית נמשכה כשנה וחצי, ולמדו בה 133 עולים חדשים שהגיעו מתחומי הרפואה, ההנדסה, החינוך, המוסיקה ומדעי הרוח. כדי להעריך את האפקטיביות ואת התוצאות של התוכנית, נערכו שלושה סקרים (גורבטוב, 1993, 1995, 2003; Gorbatova & Eaglstein, 1998). הסקר הראשון, שנערך בתקופת הלימודים (גורבטוב, 1993), העלה שרוב המשתתפים הביעו עניין גדול מאוד במקצוע העבודה הסוציאלית בשל הירידה התלולה במעמדם הכלכלי עם עלייתם ארצה. אלה שבאו מתחומי הרפואה והחינוך ציינו שאחת הסיבות להשתתפותם בתוכנית היתה רצונם לעזור לזולת, שבשלה בחרו גם ללמוד את מקצועם הקודם. מלבד זאת הובטחו להם תעודה אוניברסיטאית ושיבוץ בעבודה עם סיום הלימודים. הסקר השני נערך שנה לאחר סיום תוכנית ההסבה בקרב בוגרים שעבדו במקצוע (גורבטוב, 1995), והסקר השלישי נערך כעבור עשר שנים (גורבטוב, 2003). הנתונים בשני הסקרים העידו שרוב הבוגרים עבדו בתחומי הרווחה במחלקות לשירותים חברתיים והביעו שביעות רצון רבה מלימודיהם בתוכנית ההסבה ומעבודתם כעובדים סוציאליים.

אחד המניעים לבחירת מקצוע העבודה הסוציאלית הוא התנסויות אישיות קודמות בתחום בתקופת השירות הצבאי או בפעילות בתנועת נוער או בפעילויות התנדבותיות שונות

בקהילה או במקצוע קודם הקרוב למקצוע העבודה הסוציאלית (אלבק, 1983; Enoch, 1993; Wilson & McCrystal, 2007). המועמדים העיקריים לתוכניות הסבה לעבודה סוציאלית הם בוגרי תואר ראשון במדעי החברה וההתנהגות, אם כי מתקבלים גם בוגרי תואר ראשון במקצועות אחרים. במספר בתי ספר תנאי הקבלה כוללים התנסות קודמת; למשל: באוניברסיטת תל אביב (אוניברסיטת תל אביב, 2014) נדרשים מעורבות וניסיון בעשייה חברתית, הנוגעת לעולמות התוכן של מקצוע העבודה הסוציאלית, ובאוניברסיטת אריאל (אוניברסיטת אריאל, 2014) ניתנת עדיפות בקבלה לבעלי ניסיון בתחום השירותים החברתיים. על כל פנים, מכיוון שתוכנית ההסבה מיועדת למועמדים בעלי תואר ראשון, מדובר באנשים מבוגרים יותר ובעלי ניסיון תעסוקתי מסוים בהשוואה לסטודנטים לתואר ראשון בעבודה סוציאלית.

מטרת המחקר הנוכחי והשערותיו

תוכנית הסבה לעבודה סוציאלית פועלת כבר שנים אחדות במספר אוניברסיטאות בארץ. פתיחת תוכניות הסבה במתכונות שונות בבתי הספר לעבודה סוציאלית מצביעה על העניין הגובר בהן. למעט המחקרים המוזכרים לעיל, על אוכלוסיית היעד של העולים מחבר העמים, לא נערכו, למיטב ידיעתנו, מחקרים שבדקו את מניעי הסטודנטים לבחור בתוכנית ההסבה ואת העדפותיהם המקצועיות. מטרת המחקר היא להרחיב את הידע הקיים בנוגע לשאלות אלה. ידע כזה יכול לסייע בתכנון תוכנית הלימודים של סטודנטים אלה, הן בקורסים התיאורטיים והן בהכשרתם המעשית, בהתאם ליעדי החינוך למקצוע, כדי להכניס לצורכי העבודה בשטח עם סיום לימודיהם.

לצורך הבדיקה נערכה השוואה בין סטודנטים בתוכנית הסבה לבין סטודנטים בתוכנית רגילה בשנת לימודיהם האחרונה (שנה ב בתוכנית ההסבה ושנה ג בתוכנית הרגילה) בנוגע לשיקולי בחירת המקצוע והעדפותיהם המקצועיות. כן נבדק הקשר בין ההתנסות בהכשרה המעשית בזמן הלימודים לבין העדפות מקצועיות של כלל הסטודנטים. מלבד זאת נאספו נתונים על השתלבותם בעבודה של חלק מאותם סטודנטים (בשתי התוכניות) כשנה לאחר סיום לימודיהם.

אחת הסיבות להסבה מקצועית ולשינוי בקריירה היא הצורך בסיפוק ובעניין גדולים יותר בעיסוק המקצועי לאחר שנות עבודה בתחומים מסוימים. האדם בוחר את עיסוקיו, עורך מחדש את סדר העדיפויות שלו, ואחת הבחירות היא פנייה ללימודים (לביא, 1998). הבחירה בלימודי עבודה סוציאלית עשויה להסתמך על ניסיון מסוים בתחום הקרוב למקצוע (Wilson & McCrystal, 2007). על כן יש להניח שיהיו הבדלים בשיקולי הבחירה במקצוע בין שתי קבוצות הלומדים, כאשר אצל הסטודנטים בתוכנית ההסבה יתפסו שיקולי הסיפוק והעניין מקום נכבד יותר מאשר בקרב הסטודנטים בתוכנית

הרגילה. זאת ועוד, מכיוון שבין סטודנטים אלה יש המגיעים ללימודים לאחר עיסוק כלשהו בתחום השירותים החברתיים, הרי יש להניח שבחירתם במקצוע מושפעת גם מהיכרותם את עבודת העובדים סוציאליים. מכאן נגזרת השערה 1:

בין הסטודנטים בתוכנית ההסבה לבין הסטודנטים בתוכנית הרגילה בעבודה סוציאלית יימצאו ההבדלים שלהלן בשיקולי הבחירה במקצוע העבודה הסוציאלית ובגורמים המשפיעים על ההחלטה לבחור בו: (א) שיקולי עניין וסיפוק מקצועי יהיו חשובים יותר אצל סטודנטים בתוכנית ההסבה. (ב) מידת ההשפעה של היכרות עם מכר/חבר העוסק במקצוע או של מפגש עם עובד סוציאלי תהיה גבוהה יותר בקרב סטודנטים בתוכנית ההסבה, אשר ייחשפו למקצוע בעקבות היכרות זו.

בראש סולם העדיפויות של סטודנטים לעבודה סוציאלית עומד העיסוק בעבודה עם פרטים (וייס וגל, 2001; Weiss, Gal, Cnaan, & Maglajlic, 2002). גם הבחירה בלימודי המשך במקצוע העבודה הסוציאלית, המקנה לבוגרי תואר ראשון, למשל בפסיכולוגיה, הרשאה חוקית לעסוק במקצוע טיפולי, נעשתה מתוך השיקול שמיד עם סיום הלימודים הם יוכלו להשתלב בעבודה טיפולית ולסייע ליחידים בפתרון בעיותיהם (Christie & Kruk, 1998; Land, 1987). יש להניח אפוא, שסטודנטים בתוכנית ההסבה, יותר מעמיתיהם בתוכנית הרגילה, יעדיפו טיפול פרטני. מכאן נגזרת השערה 2: סטודנטים בתוכנית ההסבה יעדיפו אסטרטגיית פעולה של טיפול פרטני יותר מעמיתיהם בתוכנית הרגילה.

באשר להשפעת הלימודים וההכשרה על העדפותיהם המקצועיות של הסטודנטים אין תוצאות המחקרים חד משמעיות. מחקרים אחדים מצאו שהכשרתם המקצועית של הסטודנטים לעבודה סוציאלית לאורך שנות לימודיהם שינתה רק במעט את העדפותיהם המקצועיות (Bogo, Raphael, & Roberts, 1993; Rubin & Johnson, 1984). בה בעת הצביעו מחקרים אחרים על קשר בין ההעדפות המקצועיות לתהליך הלימודים (Bogo, Michlask, Raphael, &) (Roberts, 1995; Limb & Organista, 2003, 2006; Mizrahi & Dodd, 2013). בקרב הסטודנטים מישראל מצאו וייס, גל וכנען (Weiss, Gal, & Cnaan, 2004) שאמנם חלו בקרב הסטודנטים בישראל שינויים במהלך הלימודים וההכשרה, אך רק בחלק מן הנושאים. מכאן נגזרת השערה 3: יימצא קשר בין פעילויות הסטודנטים בכל המדגם במסגרת ההכשרה המעשית בתקופת הלימודים לבין העדפותיהם המקצועיות לעבודה בעתיד.

שיטת המחקר

אוכלוסייה ומדגם

המדגם הוא מדגם נוחות שכלל 125 סטודנטים בשנת לימודיהם האחרונה; 56 מהם סטודנטים בתוכנית ההסבה בשנת לימודיהם השנייה, במתכונת של שתי שנות לימוד, ו-69 סטודנטים בתוכנית הרגילה בשנת לימודיהם השלישית. רוב הסטודנטים במדגם (כ-80%) למדו בבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת אריאל, ומיעוטם (כ-20%) למדו בשני בתי ספר אחרים שנוהגת בהם תוכנית הסבה דומה בת שנתיים, אוניברסיטת בר אילן והמכללה האקדמית אשקלון (דרך איסוף הנתונים מפורטת בפרק הליך המחקר להלן). בלוח 1 (להלן) מוצגים מאפייני הנבדקים.

לוח 1 מראה שרוב הסטודנטים בשתי תוכניות הלימוד היו נשים. נתון זה תואם את הנתונים במחקרה של בר-צורי (2004), ולפיהם נשים מהוות כ-89% מכלל העובדים הסוציאליים בישראל. לא נמצאו הבדלים בין שתי הקבוצות מבחינת מוצא, היותם עובדים במהלך לימודיהם ושיבוץם במסלול לימודים, כאשר רובם המוחלט למדו במסלול פרטני ומיעוטם במסלול קהילתי. לעומת זאת נמצאו הבדלים מובהקים בגילם – הגיל הממוצע של הסטודנטים בתוכנית ההסבה היה גבוה מגילם הממוצע של הסטודנטים בתוכנית הרגילה. כמו כן רבים מהסטודנטים להסבה היו נשואים ואילו הסטודנטים בתוכנית הרגילה היו רווקים ברובם. לנתונים המובאים בלוח 1 ניתן להוסיף את אלה: 16 סטודנטים בתוכנית ההסבה הם בוגרי תואר ראשון בחינוך ובהוראה, 13 מהם בוגרי פסיכולוגיה ומדעי ההתנהגות, 3 בוגרי קרימינולוגיה, 5 בוגרי מדעי הרוח, 3 בוגרי מדעי החברה, 2 בוגרי כלכלה, 3 בוגרי לימודי תזונה, 3 בוגרי לימודי גיאוגרפיה וארץ ישראל, 4 בוגרי מדעי המדינה, 2 בוגרי קולנוע ותקשורת, בוגר אחד במדעי החיים ובוגר אחד במשפטים. חמישה מהם גם בוגרי תואר שני (בגרונטולוגיה, בלימודי מידע, במדעי הרפואה, בפסיכולוגיה ארגונית וביהדות זמננו).

לוח 1

התפלגות משתתפי המחקר לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים בשתי הקבוצות

t	χ^2	תוכנית רגילה (N=69)		תוכנית הסבה (N=56)		מאפיינים	
		%	N	%	N		
			24.7 (ס.ת.: 5.24)		32.9 (ס.ת.: 1.71)		גיל (ממוצע)
***	12.1						
		7.2	5	17.9	10	גברים	מגדר
n.s.		92.8	64	82.1	46	נשים	
		60.9	1	32.1	18	רווק/ה	מצב משפחתי
**	11.6	39.1	42	64.3	36	נשוי/אה	
			27	3.6	2	גרוש/ה	
**	9.70	20.3	14	46.4	26	כן	יש ילדים
		79.7	55	53.6	30	לא	
***	21.5	15.9	11	50.0	28	חילונית/ת	הגדרת דתיות
		11.6	8	17.9	10	מסורתית/ת	
		72.5	50	32.1	18	דתי/ה	
n.s.		37.7	26	44.6	25	מזרחי	מוצא
		46.4	32	44.6	25	אשכנזי	
		15.9	11	10.7	6	מעורב	
n.s.		75.4	52	67.9	38	כן	עובד/ת
		24.6	17	32.1	18	לא	
		92.8	64	92.9	52	פרטני	מסלול לימודים
		7.2	5	7.1	4	קהילתי	
				7.1	11	טיפולי	עיסוק עיקרי קודם (הסבה, N=54)
				20.1	10	הדרכתית	
				18.5	10	חינוכי	
				18.5	10	שירותי	
				13.0	7	מינהלי	
				11.1	6	אחר	

p<.001 **
 p<.05 ***
 n.s = לא מובהק

כלי המחקר

במחקר נעשה שימוש בשאלונים סגורים למילוי עצמי וכן בשאלון שמולא בראיונות טלפוניים בתום שנת הלימודים הראשונה.

שאלון א: שאלון סוציו-דמוגרפי שכלל 13 שאלות לשתי הקבוצות, כגון מין, גיל, מוצא, מצב משפחתי, רמת דתיות ועוד חמש שאלות לתלמידי ההסבה, הנוגעות להשכלתם ולעיסוקם טרם לימודי ההסבה.

שאלון ב: השאלון כלל ארבעה חלקים, המבוססים על השאלונים במחקריהם של אבירם וקטן (1989) ושל וייס וגל (2001), והמתייחסים להעדפות המקצועיות של הסטודנטים. במחקר הנוכחי הותאמו פריטי השאלונים וכללו עוד קטגוריות של אוכלוסייה, כגון דרי רחוב, ושל שירותים, כגון המרכז למניעת אלימות במשפחה. הקטגוריות שנוספו מותאמות להתפתחויות ולשינויים בתיאורי התפקיד של עובדים סוציאליים, במקומות ההעסקה ובאסטרטגיות הפעולה שלהם, כפי שמתואר במחקרן של קרומר-נבו, וייס-גל ולוין (2010).

חלקי השאלון:

1. שאלון אוכלוסיות מועדפות, הכולל 17 סוגי אוכלוסיות; על הנבדק לציין באיזו מידה הוא מעוניין לעבוד עם סוגי אוכלוסייה שונים, כגון ילדים, נפגעי נפש, אנשים במצוקה כלכלית, קשישים. מקדם המהימנות אלפא של קרונברך, $\alpha=.71$.
 2. שאלון שירותים מועדפים, הכולל 22 שירותים; על הנבדק לציין באיזו מידה הוא מעוניין לעבוד בשירותים השונים, כגון מרפאה לבריאות הנפש, בית חולים כללי, בית אבות, כפרי נוער ובתי ילדים. מקדם המהימנות אלפא של קרונברך, $\alpha=.80$.
 3. שאלון מגזרים מועדפים, ארבעה במספר; על הנבדק לציין באיזו מידה הוא מעוניין לעבוד במגזרים השונים: המגזר הממשלתי, המגזר השלישי/עמותות, המגזר העסקי, פרקטיקה פרטית.
 4. שאלון אסטרטגיות פעולה מועדפות, שמונה במספר. על הנבדק לציין באיזו מידה הוא מעוניין לעבוד באסטרטגיות הפעולה השונות, כגון טיפול פרטני, הנחיית קבוצות, תכנון שירותים, מחקר. מקדם המהימנות אלפא של קרונברך, $\alpha=.57$.
- בכל ארבעת החלקים הללו דירגו הנבדקים את העדפותיהם על סולם ליקרט מ-1 (לא מעוניין) עד 5 (מעוניין במידה רבה מאוד). ככל שהציון גבוה יותר, כך ההעדפה גבוהה יותר.
- שאלון ג: השאלון כלל שני חלקים: שאלון שיקולים בבחירת מקצוע העבודה הסוציאלית ושאלון גורמי ההשפעה על הבחירה.

1. שאלון השיקולים מבוסס על השאלון במחקרה של פישמן (2002), שנועד לבחון שיקולי סטודנטיות בבחירת לימודי ייעוץ חינוכי, ומהימנותו נעה בין $\alpha=0.62$ ל- $\alpha=0.83$. השאלון במחקר הנוכחי כלל 36 שיקולים, והותאם לעבודה סוציאלית; למשל: נוספה עבודה עם אוכלוסיות שונות, כמו קשישים ואנשים עם צרכים מיוחדים. לאחר ניתוח גורמים, שבעקבותיו נפו שלושה פריטים שהטעינות שלהם היתה פחותה מ-40, נמצאו ארבעה גורמים עיקריים (להלן לוח 2).
- השאלון המעודכן מנה 33 פריטים. הנבדק התבקש להעריך את מידת החשיבות של כל אחד מהשיקולים מבחינתו על סולם ליקרט מ-1 עד 5 (1 – כלל לא חשוב; 5 – חשוב במידה רבה מאוד). ככל שהציון גבוה יותר, כך חשיבות השיקול גבוהה יותר. מקדם המהימנות אלפא של קרונבך לכל השאלון המעודכן, $\alpha=0.90$.
- ארבעת הגורמים בשאלון:
- תנאי עבודה (11 פריטים: שעות עבודה נוחות, עבודה המאפשרת שילוב קריירה ומשפחה, קביעות, הכשרה לא תובענית, אפשרויות קידום, קרוב לבית, הדרכה מקצועית, ביטחון כלכלי, יוקרה ומעמד, מקצוע מוערך, הכנסה גבוהה); מקדם המהימנות אלפא של קרונבך לגורם תנאי העבודה, $\alpha=0.91$.
 - התפתחות מקצועית (11 פריטים: השפעה על אנשים, השפעה על מערכות, ניהול אנשים, עבודה בצוות, ביטוי יצירתיות, עבודה אינטנסיבית, יוזמה, ביטוי אישי, עבודה מאתגרת, עבודה עם אחריות, עצמאות בעבודה); מקדם המהימנות אלפא של קרונבך לגורם ההתפתחות המקצועית, $\alpha=0.87$.
 - סיפוק ועניין (שישה פריטים: עניין, סיפוק מקצועי, התפתחות אישית, אתגר אינטלקטואלי, עזרה לאנשים, ביטוי לכישורים אישיים); מקדם המהימנות אלפא של קרונבך לגורם הסיפוק והעניין, $\alpha=0.80$.
 - טיפול באוכלוסיות שונות (חמישה פריטים: צרכים מיוחדים, שיקום, משפחות, קשישים ועבודה מיד בסיום הלימודים); מקדם המהימנות אלפא של קרונבך לגורם הטיפול באוכלוסיות שונות, $\alpha=0.56$.
2. שאלון גורמי ההשפעה על החלטה לבחור במקצוע העבודה הסוציאלית מבוסס על שאלונים במחקרה של אלבק (1980, 1983). השאלון במחקר הנוכחי כלל תשעה גורמים: ניסיון בעיסוק או בפעילות השייכים למקצוע, שירות צבאי או לאומי, בן משפחה העוסק במקצוע, מכר או חבר העוסק במקצוע, לימוד בקורסים או שמיעת הרצאות, ייעוץ והכוונה מקצועית, אמצעי תקשורת ופרסום, חוויה אישית הקשורה במקצוע, היכרות או מפגש עם עובד סוציאלי. הנבדק התבקש לדרג את מידת ההשפעה שהיתה לגורמים השונים על החלטתו ללמוד עבודה סוציאלית על סולם ליקרט מ-1 עד 5 (1 – כלל לא השפיע; 5 – השפיע במידה רבה מאוד). ככל שהציון גבוה יותר כך, גורם ההשפעה חזק יותר. מקדם המהימנות אלפא של קרונבך לשאלון במחקר הנוכחי, $\alpha=0.57$.

עבודה סוציאלית: שיקולים בבחירת המקצוע והעדפות מקצועיות של סטודנטים 143

לוח 2

ניתוח גורמים עם רוטציית ורימקס בפרטי שאלון שיקולים מקצועיים

3. (N=125)

פריט	טעינת גורמים		
	תנאי עבודה	התפתחות מקצועית	סיפוק ועניין
ביטחון כלכלי	.86		
הכנסה גבוהה	.86		
שעות עבודה	.82		
קרוב לבית	.77		
עבודה המאפשרת שילוב קריירה ומשפחה	.74		
קביעות	.70		
הכשרה לא תובענית	.67		
אפשרויות קידום	.66		
יוקרה ומעמד	.55		
מקצוע מוערך	.53		
קבלת הדרכה מקצועית	.51		
השפעה על מערכות		.69	
ניהול אנשים		.68	
עבודה אינטנסיבית		.68	
עבודה עם אחריות		.67	
יוזמה		.67	
ביטוי יצירתיות		.62	
עבודה מאתגרת		.59	
ביטוי אישי		.59	
השפעה על אנשים		.53	
עצמאות בעבודה		.49	
עבודה בצוות		.41	
סיפוק מקצועי			.83
התפתחות אישית			.78
עניין			.71
אתגר אינטלקטואלי			.61
עזרה לאנשים			.48
ביטוי לכישורים אישיים			.45
שיקום	.60		
צרכים מיוחדים	.59		
משפחות	.52		
קשישים	.41		
עבודה בסיום הלימודים	.51		
אחוז השונות המוסברת	5.37	6.36	12.26
	25.62		

שאלון ד': חובר לצורך סקר זה בהתבסס על שאלות במחקריהם של גורבטוב (2003) וקצ'לניק, אבירם וקטן (1991). שאלון זה הועבר לנבדקים לאחר כשנה מסיום הלימודים. הוא כלל 19 שאלות סגורות ברובן. לדוגמה: על השאלה "האם הנך עובד במקצוע העבודה הסוציאלית?" היה עליהם להשיב כן או לא. אם הנבדק לא עבד במקצוע, נוספה על התשובות האפשריות – לא מעוניין, לא מצאתי עבודה, לא עובד כלל – האפשרות להוסיף סיבה אחרת. השאלון כלל שאלות על תחומי העיסוק של הבוגרים כעובדים סוציאליים. עוד נשאלו הנבדקים, אם היו בוחרים שוב במקצוע העבודה הסוציאלית, והתשובות האפשריות על שאלה זו היו כן, לא, לא בטוח.

הליך המחקר

לאחר שאישרה ועדת האתיקה בבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת אריאל את הצעת המחקר, נעשתה פנייה אל הסטודנטים, תלמידי שנה ג בתוכנית הרגילה ותלמידי שנה ב בתוכנית ההסבה (בת שנתיים), באותה אוניברסיטה. בפנייה לסטודנטים הוסבר שהמענה לשאלונים הוא וולונטרי, והובטחו סודיות ואנונימיות. כשסיימו למלא את השאלון, התבקשו הסטודנטים לכתוב את מספר הטלפון שלהם ללא ציון שמם לצורך מחקר ההמשך. השאלונים הועברו בחודשים אפריל-מאי 2012 ל-63 סטודנטים שלמדו בשנת הלימודים תשע"ב בשנה ג רגילה ול-51 סטודנטים שלמדו בשנה ב בתוכנית ההסבה באוניברסיטת אריאל. כדי להגיע למדגם גדול יותר, הועברו שאלונים בשיטת דגימה של "כדור שלג" גם לסטודנטים בשני בתי ספר אחרים עם תוכנית הסבה דומה (אוניברסיטת בר אילן והמכללה האקדמית אשקלון), אך שיעור היענותם של אלה היה נמוך (כ-20% מכלל המדגם בשני בתי הספר).

רוב הסטודנטים שענו על השאלונים היו אפוא מבית הספר לעבודה סוציאלית באריאל, והמדגם הוא מדגם נוחות. מתוך 150 השאלונים שהועברו לסטודנטים בשלושת המוסדות התקבלו בחזרה 125 (83.3%): 56 מהם של סטודנטים בתוכנית ההסבה ו-69 של סטודנטים בתוכנית הרגילה. מתוכם ציינו את מספר הטלפון שלהם לצורך המחקר המשך 27 נבדקים מתוכנית ההסבה ו-37 נבדקים מהתוכנית הרגילה. מתוכם ענו על שאלוני המשך בריאיון טלפוני, בחודשים יולי-אוגוסט 2013, 20 מתוכנית ההסבה (35.7% מהנבדקים) ו-30 מהתוכנית הרגילה (43.4% מהנבדקים). הסטודנטים האחרים שהשאירו מספרי טלפון לא אותרו לצורך מילוי שאלוני ההמשך.

ממצאים

כדי לבדוק את ההשערה בדבר הבדלים באשר לשיקולים בבחירת המקצוע, בין קבוצת תוכנית ההסבה לקבוצת התוכנית הרגילה, נערכו ניתוחי t על פי כל הגורמים שנמצאו בניתוח הגורמים (לוח 3).

לוח 3

ממוצעים, סטיות תקן והבדלים בשיקולי הבחירה במקצוע העבודה הסוציאלית בין קבוצת הסטודנטים בתוכנית ההסבה לקבוצת הסטודנטים בתוכנית הרגילה

הבדל	תוכנית הרגילה ($N=69$)		תוכנית ההסבה ($N=56$)		משתנה
	SD	M	SD	M	
t					
* -2.36	0.82	3.64	0.89	3.28	תנאי עבודה
** 2.85	0.65	3.58	0.52	3.89	התפתחות אישית
*** 3.89	0.55	4.36	0.32	4.69	סיפוק ועניין
*** 3.54	0.71	2.69	0.67	3.14	טיפול באוכלוסיות שונות

$p < .05$ *
 $p < .01$ **
 $p < .001$ ***

מהנתונים בלוח 3 עולה שבהתאם להשערה 1 א סטודנטים מתוכנית ההסבה מייחסים לשיקולים הקשורים להתפתחות מקצועית ולסיפוק ועניין חשיבות גבוהה יותר מאשר סטודנטים בתוכנית הרגילה, המייחסים חשיבות גבוהה יותר לשיקולים הקשורים לתנאי העבודה.

כדי לבדוק את ההשערה בדבר הבדלים בין הקבוצות, הנוגעים למידת ההשפעה של גורמים שונים על החלטה לבחור במקצוע העבודה הסוציאלית, נערך ניתוח t על כל גורמי ההשפעה (לוח 4).

לוח 4

ממוצעים, סטיות תקן והבדלים בגורמים המשפיעים על ההחלטה לבחור במקצוע העבודה הסוציאלית בין קבוצת הסטודנטים בתוכנית ההסבה לקבוצת הסטודנטים בתוכנית הרגילה

הבדל	תוכנית הרגילה (N=69)		תוכנית ההסבה (N=56)		משתנה
	SD	M	SD	M	
t					
*** -6.35	1.46	3.63	1.46	1.96	שירות צבאי או לאומי
* 2.39	1.20	1.91	1.36	2.46	מכר או חבר העוסק במקצוע
** 2.74	1.55	2.71	1.50	3.46	היכרות או מפגש עם עובד סוציאלי
*** 3.36	1.00	1.60	1.30	2.30	לימוד בקורסים או שמיעת הרצאות
*** 2.72	1.46	2.97	1.50	3.69	חוויה אישית הקשורה במקצוע

p<.05 *
p<.01 **
p<.001 ***

מלוח 4 ניתן לראות שבהתאם להשערה 1 לגורמים היכרות עם מכר או חבר העוסק במקצוע, היכרות או מפגש עם עובד סוציאלי, לימוד בקורסים או שמיעת הרצאות וחוויה אישית הקשורה במקצוע יש השפעה רבה יותר על סטודנטים בתוכנית ההסבה בבחירתם ללמוד עבודה סוציאלית. לעומת זאת, לגורם שירות צבאי או לאומי יש השפעה גדולה יותר על סטודנטים בתוכנית הרגילה. לא נמצאו הבדלים בין הקבוצות בגורמי ההשפעה האחרים: ניסיון בעיסוק או בפעילות השייכים למקצוע, בן משפחה העוסק במקצוע, ייעוץ והכוונה מקצועית ואמצעי תקשורת ופרסום. השערה 1 אוששה.

כדי לבדוק את ההשערה שסטודנטים בתוכנית ההסבה יעדיפו, יותר מעמיתיהם בתוכנית הרגילה, את אסטרטגיית הפעולה הפרטנית, נערכו ניתוחי t על סוגי אסטרטגיות הפעולה וכן על סוגי האוכלוסיות, השירותים והמגזרים. בלוח 5 מוצגים ההבדלים המובהקים שנמצאו.

לוח 5

ממוצעים, סטיות תקן והבדלים בהעדפות המקצועיות בין קבוצת הסטודנטים בתוכנית ההסבה לקבוצת הסטודנטים בתוכנית הרגילה

הבדל	התוכנית הרגילה (N=69)		תוכנית ההסבה (N=56)		משתנה	
	SD	M	SD	M		
* -2.49	1.14	3.91	1.17	3.39	ילדים	אוכלוסיות
* 2.11	1.12	2.63	0.96	3.12	עבריינים	
* 2.13	1.28	2.43	1.38	2.94	אסירים	
*** 3.32	1.11	1.92	1.22	2.62	דרי רחוב	שירותים
* -2.30	1.24	3.59	1.38	3.05	כפרי נוער ובתי ילדים	
* -2.06	1.22	3.34	1.43	2.85	שירותי אומנה	
* 2.50	1.29	2.20	1.46	2.82	בתי חולים לנפגעי נפש	
** 2.90	1.24	2.27	1.32	2.94	בתי סוהר	
* 2.52	1.28	2.91	1.22	3.85	מרכזי טיפול באלימות במשפחה	מגזרים
* 2.00	1.07	3.46	1.10	3.85	מגזר ממשלתי	
*** -2.86	0.92	3.47	1.14	2.91	מגזר עסקי	
* 2.56	1.19	3.81	0.99	4.32	טיפול פרטני	אסטרטגיות פעולה
*** 3.27	1.03	2.15	1.22	2.82	עיצוב מדיניות	

p<.05 *
p<.01 **
p<.001 ***

מלוח 5 נראה שהסטודנטים בתוכנית ההסבה מעדיפים אסטרטגיות של טיפול פרטני ועיצוב מדיניות יותר מעמיתיהם בתוכנית הרגילה. עוד הם מעדיפים לעבוד עם עבריינים, עם אסירים ועם דרי רחוב וכן בבתי חולים, במרפאות לנפגעי נפש, בבתי סוהר ובמרכזים לאלימות במשפחה. סטודנטים בתוכנית הרגילה, לעומתם, מעדיפים לעבוד עם ילדים וכן בכפרי נוער, בבתי ילדים ובשירותי אומנה. זאת ועוד, סטודנטים בתוכנית ההסבה מעדיפים לעבוד במגזר הממשלתי, ואילו עמיתיהם מהתוכנית הרגילה מעדיפים את המגזר העסקי. השערה 2 אוששה בחלקה.

כדי לבדוק את ההשערה בדבר הקשר בין ההכשרה המעשית של כל הסטודנטים בתקופת הלימודים לבין העדפותיהם המקצועיות בעתיד, נערכו מתאמי פירסון בכל המדגם בנוגע לאוכלוסיות מועדפות ולשירותים מועדפים (לוחות 6 ו-7).

לוח 6

מתאמי פירסון לבחינת קשרים בין טיפול באוכלוסיות שונות בהכשרה המעשית לבין אוכלוסיות מועדפות בכל המדגם (N=125)

אוכלוסיות מועדפות	אוכלוסיות בהכשרה מעשית
* .21	נוער בסיכון
** .29	נכים
** .31	חולים במחלות פיסיות
** .37	נפגעי נפש
* .22	אסירים
* .19	אנשים במצוקה כלכלית
* .32	קשישים
* .20	מתמכרים
* .19	נפגעי תקיפה מינית

p<.05 *
p<.01 **

לוח 7

מתאמי פירסון לבחינת קשרים בין עבודה בשירותים שונים בהכשרה המעשית לבין שירותים מועדפים בכל המדגם (N=125)

שירותים מועדפים	שירותים בהכשרה המעשית
* .17	אומנה
* -.18	תחנה לייעוץ משפחתי
* .20	שירות מבחן לנוער
* .18	בית חולים כללי
* .25	בית חולים לחולי נפש
* .23	מרפאה לחולי נפש
* .24	בתי סוהר
* .24	בתי אבות
* .23	מרכז לטיפול בהתמכרויות

p<.05 *

בלוח 6 נראים קשרים חיוביים מובהקים בין העדפת האוכלוסיות (נפגעי נפש, קשישים, חולים במחלות פיסיות, נכים, אסירים, נוער בסיכון, מתמכרים, אנשים במצוקה כלכלית, נפגעי תקיפה מינית) לטיפול באוכלוסיות אלה בהכשרה המעשית של הסטודנטים בשנת לימודיהם האחרונה.

בלוח 7 נראים קשרים חיוביים מובהקים בין העדפת השירותים (בתי חולים לנפגעי נפש, בתי סוהר, בתי אבות, מרפאות לבריאות הנפש, מרכזים לטיפול בהתמכרויות, שירותי מבחן לנוער, בתי חולים כלליים, שירותי אומנה) למקום ההכשרה המעשית של הסטודנטים. קשר שלילי מובהק נמצא בשירות תחנה ליעוץ משפחתי. לא נמצאו קשרים מובהקים בשאלת המגזרים המועדפים ובאסטרטגיות הפעולה המועדפות. השערה 3 אוששה בחלקה.

בנוסף לבדיקת הקשר בין תוכנית הלימודים לבין הכוונה לעבוד כעובדים סוציאליים בתום הלימודים נערך מבחן חי בריבוע לאי תלות, ונמצא קשר מובהק בין תוכנית הלימודים לבין הכוונה לעבוד כעובדים סוציאליים. 50 (89.3%) מתוך 56 הסטודנטים בתוכנית ההסבה מתכוונים לעבוד במקצוע בתום הלימודים. ובתוכנית הרגילה מתכוונים לעבוד במקצוע 29 (42.0%) סטודנטים מתוך 69 ($\chi^2=29.6, df=1, p<.001$).

כמו כן נבדק אם יש קשר בין תוכנית הלימודים לבין הכוונה ללמוד לתואר שני בעבודה סוציאלית. לצורך הבדיקה מוינו הנתונים בדבר לימודי ההמשך לשתי אפשרויות: עבודה סוציאלית או לימודים אחרים (ובהם לימודי תרפיה), ונערך מבחן חי בריבוע לאי תלות. נמצא שיש קשר מובהק בין תוכנית הלימודים לבין הכוונה להמשיך בלימודי תואר שני בעבודה סוציאלית: 47 (83.9%) מתוך 56 הסטודנטים בתוכנית ההסבה ו-17 (24.6%) מתוך 69 הסטודנטים בתוכנית הרגילה מתכוונים ללמוד לתואר שני בעבודה סוציאלית ($\chi^2=43.4, df=1, p<.001$).

סיכום מראיונות הבוגרים לאחר כשנה

בטרם נפרט את ממצאי המעקב אחר הבוגרים שערכנו לאחר כשנה, יש לציין את המגבלה העיקרית של מעקב זה – מספר מועט של בוגרים שהצלחנו לאתר ואשר ענו על שאלוני ההמשך (35.7% מהסטודנטים בתוכנית ההסבה ו-43.4% מהסטודנטים בתוכנית הרגילה). עקב מגבלה זו לא יכולנו להשתמש בכל פריטי השאלון ולערוך ניתוחים משווים רבים. להלן סיכום של עיקרי תשובות הבוגרים.

מספר העובדים במקצוע: מבין 20 בוגרי תוכנית ההסבה שרואיינו עבדו במקצוע 16 (80%), ורק 4 (20%) לא עבדו בו. מבין 30 בוגרי התוכנית הרגילה שרואיינו עבדו במקצוע 17 (56.7%), ו-13 (43.3%) לא עבדו בו.

הסיבות לאי עבודה במקצוע: חמישה סטודנטים מהתוכנית הרגילה לא היו מעוניינים לעבוד במקצוע. שלושה בוגרים מתוכנית ההסבה ושניים מהתוכנית הרגילה לא מצאו עבודה. שתי בוגרות מתוכנית ההסבה האריכו את חופשת הלידה, ואחת המשיכה בעיסוקה כמדריכה בפנימייה טרם לימודי ההסבה. שניים מבוגרי התוכנית הרגילה לומדים לתואר ראשון נוסף במשפטים.

תיאור עיסוקיהם של הבוגרים: הבוגרים, הן מתוכנית ההסבה והן מהתוכנית הרגילה, עבדו עם אוכלוסיות מגוונות, כגון נפגעי נפש, נוער, ניצולי שואה, קשישים, אסירים, ילדים בסיכון, משפחות עם בעיות כלכליות, בשירותים שונים כגון מחלקות רווחה, בתי חולים, פנימיות.

בחירה מחודשת בלימודי העבודה הסוציאלית: הבוגרים נשאלו "האם היית בוחר שוב במקצוע העבודה הסוציאלית אם היית במצב של בחירת מקצוע?". כדי לבדוק את השאלה, נערך מבחן חי בריבוע לאי תלות, ונמצא קשר מובהק בין תוכנית הלימודים לבין הבחירה המחודשת במקצוע העבודה הסוציאלית. כל בוגרי תוכנית ההסבה (16) ענו בחיוב, ואילו מבין 17 בוגרי התוכנית הרגילה ענו 9 (52.9%) בחיוב, ו-8 (47.1%) ענו שאינם בטוחים ($\chi^2=9.93$, $df=1$, $p<.01$).

סיכום הממצאים בהתייחס להשערות המחקר

נראה שההשערה הראשונה אוששה במלואה; במערך השיקולים הנוגעים לבחירת לימודי עבודה סוציאלית יש לשיקולים הקשורים להתפתחות מקצועית ולסיפוק ועניין חשיבות רבה יותר אצל סטודנטים בתוכנית ההסבה, והם גם מושפעים מהיכרותם עם עובדים סוציאליים יותר מאשר סטודנטים בתוכנית הרגילה. ההשערה השנייה, בדבר העדפת סטודנטים בתוכנית ההסבה את אסטרטגיית הפעולה של טיפול פרטני יותר מסטודנטים בתוכנית הרגילה, אכן אוששה, אבל נמצא שסטודנטים אלה גם מעדיפים, יותר מעמיתיהם, עיצוב מדיניות. ההשערה השלישית, ולפיה יימצאו קשרים בין פעילויות הסטודנטים בכל המדגם במסגרת ההכשרה המעשית בתקופת הלימודים לבין העדפותיהם המקצועיות בעתיד, אוששה בחלקה. בנוגע להעדפת אוכלוסיות נמצאו קשרים חיוביים באוכלוסיות מסוימות, כמו נפגעי נפש, קשישים, אנשים במצוקה כלכלית. בנוגע להעדפת שירותים נמצאו קשרים חיוביים בשירותים מסוימים, כמו בתי חולים לנפגעי נפש, בתי אבות, שירותי אומנה, ונמצא קשר שלילי בשירות תחנה לייעוץ משפחתי. לעומת זאת לא נמצאו קשרים באסטרטגיות הפעולה ובמגזרים המועדפים.

דיון

במחקר זה נערכה השוואה בין סטודנטים בתוכנית הסבה לעבודה סוציאלית לבין סטודנטים בתוכנית רגילה, בנוגע למניעיהם בבחירת המקצוע ולהעדפותיהם המקצועיות. הממצאים מלמדים על הבדלים בשיקולי הבחירה במקצוע ובגורמי ההשפעה על בחירה זו. סטודנטים בתוכנית ההסבה, ששבו ללמוד לאחר שכבר סיימו תואר ראשון ועבדו בתחומים שונים, בחרו בהתאם להשערותנו במקצוע העבודה הסוציאלית מתוך רצון בהתפתחות אישית ומקצועית, בסיפוק ועניין וברכישת כלים מקצועיים לטיפול באוכלוסיות שונות יותר מאשר סטודנטים בתוכנית הרגילה. נראה אפוא שהשיקול שעמד לנגד עיניהם הוא הרצון לרכוש את מיומנויות המקצוע, כדי להיות אנשי מקצוע מטפלים. ייתכן גם, כפי שטוענת לנד (Land, 1987), שהרישיון המקצועי לעסוק בטיפול, הניתן להם בתום לימודי ההסבה, משפיע על המוטיבציה שלהם לבחור במקצוע זה. אצל הסטודנטים בתוכנית הרגילה, לעומתם, תפס הגורם של תנאי העבודה (כגון שעות עבודה נוחות, ביטחון כלכלי, עבודה המאפשרת שילוב קריירה ומשפחה, קביעות, הכשרה לא תובענית, אפשרויות קידום) מקום נכבד יותר במערך שיקוליהם. מכיוון שאחת הסיבות להסבה מקצועית היא הרצון לחוות סיפוק ועניין בבחירה המחודשת של המקצוע (לביא, 1998), נראה שהשיקול של תנאי העבודה חשוב אצל סטודנטים בהסבה פחות מאשר אצל עמיתיהם בתוכנית הרגילה.

אחד הגורמים הבולטים המשפיעים על הבחירה במקצוע העבודה הסוציאלית, כפי שנמצא במחקרה של אלבק (1980), הוא הקרבה לשדה הזה בשירות הצבאי או הלאומי. אין זה מפתיע שהשפעת השירות הצבאי או הלאומי אצל סטודנטים בתוכנית הרגילה גדולה מאשר אצל סטודנטים בתוכנית ההסבה, מכיוון שהסטודנטים לתואר ראשון קרובים יותר בגילם לתקופת השירות (גילם הממוצע 24.7; סטיית תקן 5.24), וסיימו אותו זמן לא רב לפני בחירת המקצוע, בשונה מהסטודנטים להסבה שגילם הממוצע הוא 32.9 (סטיית תקן 1.71).

רוב המחקרים העוסקים בהעדפותיהם של הסטודנטים מצביעים על העדפה של עבודה פרטנית על פני אסטרטגיות פעולה אחרות (אבירם וקטן, 1989; וייס וגל, 2001; Kaufman, Segal-Engelchin, & Huss, 2012; Weiss, Gal, Cnaan, & Maglajlic, 2002). כפי ששיערונו, נמצא שסטודנטים בתוכנית ההסבה מעדיפים את אסטרטגיית הטיפול הפרטני יותר מעמיתיהם בתוכנית הרגילה. ממצא זה מתקשר עם גורמי השפעה אחרים על הבחירה במקצוע, כמו היכרות עם עבודתו של עובד סוציאלי או עם מכר או חבר העוסק במקצוע, שרווחו יותר אצל סטודנטים אלה. הסטודנטים המגיעים ללימודי ההסבה מעיסוק המשיק לעבודה סוציאלית מכירים את עבודת העובד הסוציאלי, והיכרות זו משפיעה על תפיסתם ועל הבנתם את המקצוע (Dennison, Poole, &)

(Qaqish, 2007). נראה שסטודנטים אלה מעוניינים להעמיק את ידיעותיהם ולרכוש כלים בתחום הטיפול הפרטני, שמקצוע העבודה הסוציאלית מזוהה עמו (שפירו, 2010). ייתכן שהסטודנטים בתוכנית ההסבה בחרו בלימודי עבודה סוציאלית בגלל הקושי להתקבל ללימודי המשך בפסיכולוגיה והרתיעה מההשקעה הרבה הנדרשת בלימודי פסיכולוגיה, כפי שעלה במאמרם של קריסטי וקרוק (Christie & Kruk, 1998). מכאן שהסברם של וייס וגל (2001) מתאים לסטודנטים אלה; כלומר: מכיוון שיוקרתה המקצועית של העבודה הסוציאלית נופלת מזו של הפסיכולוגיה, הסטודנטים מבקשים לעסוק בשיטות טיפול פרטניות המאפיינות את הפסיכולוגיה, כדי לשדרג את מעמדם המקצועי.

אולם מעניין שלצד ההעדפה של טיפול פרטני העדיפו הסטודנטים בתוכנית ההסבה גם את תחום עיצוב המדיניות יותר מאשר עמיתיהם בתוכנית הרגילה. ניתן לקשור תחומי העדפה שונים גם למגוון מניעים שונים לבחירה בקריירה. למשל: במחקרה בקרב סטודנטים לתואר שני בעבודה סוציאלית מצאה ביגרסטאף (Biggerstaff, 2000) זיקה חזקה בין הרצון להיות מטפל ולזכות ביוקרה הנלווית למקצוע לבין הרצון לחולל שינוי חברתי. ייתכן שדווקא הסטודנטים בתוכנית ההסבה, המגיעים ללימודים לאחר היכרות והתנסות מסוימת בשירותי רווחה שונים בעיסוקיהם השונים הקודמים, מודעים יותר מעמיתיהם בתוכנית הרגילה, הנמצאים בתחילת דרכם המקצועית, לכך שלא די בעבודה פרטנית כשלעצמה כדי לקדם את המטופלים. וייס-גל (2006) ציינה שאחד המודלים של פרקטיקת מדיניות הוא עיצוב מדיניות הארגון שהעובד הסוציאלי מועסק בו. כלומר: הצורך לפעול לשינוי מדיניות בארגון נובע מהכרת שדה הפעולה; העובד מכיר היטב את החוליות החלשות במדיניות הארגון, כמו למשל אופן הגשת השירותים או הגדרת צורכי הלקוחות. מכאן שגם עובדים סוציאליים העוסקים בטיפול פרטני נדרשים לשלב בעבודתם השוטפת פרקטיקת מדיניות, הן כדי להתמודד טוב יותר עם המצוקות הספציפיות של צרכני השירותים הסוציאליים והן כדרך לקדם שינוי חברתי (וייס-גל ולוין, 2008). ניתן לקשור ממצא זה עם העדפת סוגי המגזרים. בעוד סטודנטים בתוכנית הרגילה מעדיפים את המגזר העסקי, הנותן מענה לשיקול המרכזי שלהם בבחירת המקצוע – תנאי העבודה – הסטודנטים בתוכנית ההסבה מעדיפים את המגזר הממשלתי שבו באות לידי ביטוי גם מיומנויות של עיצוב מדיניות.

בשאלה של העדפת אוכלוסיות ושירותים נמצא שסטודנטים בתוכנית הרגילה מעדיפים ילדים ושירותים המעניקים טיפול לילדים. נראה שהסיבה לכך היא גילם הצעיר וההרגשה שיש להם חיבור טבעי יותר עם אוכלוסייה זו על רקע היכרות קודמת שלהם עם ילדים, למשל כמדריכים בתנועות נוער או בתפקידם במסגרת השירות הלאומי. סטודנטים בתוכנית ההסבה, לעומתם, העדיפו אוכלוסיות של מבוגרים, כמו עבריינים, אסירים, דרי רחוב, וכן שירותים של נפגעי נפש, מרכזי לאלומות במשפחה ובית סוהר. ייתכן שחלקם נחשפו לאוכלוסיות אלה בעבודתם טרם הלימודים.

מסקירת הספרות עלה לפי חלק מן המחקרים שההכשרה המעשית שינתה אך מעט את העדפותיהם של הסטודנטים (Bogo, Raphael, & Roberts, 1993; Rubin & Johnson, 1984; Rubin, Johnson, & DeWeaver, 1986; Weiss, Gal, & Cnaan, 2004). ואולם מחקרים אחרים מצאו שהלימודים וההכשרה השפיעו על העדפותיהם (Limb & Organista, 2006). במחקר הנוכחי, כמשוער, נמצאו מספר קשרים מובהקים בין תחומי ההכשרה המעשית של כלל הסטודנטים לבין העדפותיהם בנוגע לאוכלוסיות ולשירותים.

אחד הממצאים המעניינים הוא הקשר בין טיפול באוכלוסיית קשישים ועבודה בבתי אבות בהכשרתם המעשית של הסטודנטים בזמן הלימודים לבין העדפותיהם לעבודה בעתיד בתחום זה, כאשר יש לציין שבמחקרים קודמים דורג תחום הקשישים בתחתית סולם העדיפויות (אבירם וקטן, 1989; וייס וגל, 2001). וייס וגל (2001) הסבירו דירוג זה בהעדר הידע של הסטודנטים בנוגע ליכולת לחולל שינויים באוכלוסיות מסוימות כמו קשישים בבתי אבות. הממצא במחקרנו נתמך בידי מחקרים שמצאו שהתנסות בעבודה עם קשישים במסגרת ההכשרה המעשית אכן מאפשרת לסטודנטים לעבודה סוציאלית להכיר את עולמם ואת צורכיהם, משפרת את היחס הרגשי כלפיהם ויכולה להשפיע עליהם לבחור לעבוד עמם (Kane, 2004; Mason & Sanders, 2004).

עוד ממצא מעניין, בהתאם לתוצאות מחקרים קודמים, הוא הקשר השלילי בין השירות תחנה לייעוץ משפחתי לבין העדפת שירות זה כתחום עבודה בעתיד. בעוד אצל סטודנטים מתחילים היתה התחנה לייעוץ משפחתי בעדיפות ראשונה (וייס וגל, 2001), נמצאה מגמה של ירידה בנכונות הסטודנטים לעבוד בשירות זה מתחילת הלימודים עד סיומם (Weiss, Gal, & Cnaan, 2004). הסבר אפשרי לכך הוא שלבי החיים של הסטודנטים בשתי התוכניות. רובם נמצאים בראשית בניית חיי הזוגיות או בתחילת דרכם כמשפחה. עיסוק אינטנסיבי בתחום זה, המציף סוגיות רבות הנוגעות לחייהם במישורין, עלול להרתיע אותם, אף שהוא נחשב יוקרתי, ולכן הסטודנטים העדיפו אותו בתחילת לימודיהם בטרם ההתנסות המעשית.

באשר לכוונה לעבוד כעובדים סוציאליים עם סיום התואר וכן להמשיך בלימודי תואר שני בעבודה סוציאלית, הרי אין זה מפתיע ששיעור הסטודנטים בתוכנית ההסבה שהביע כוונה זו היה גבוה מזה של עמיתיהם בתוכנית הרגילה. נראה שהסטודנטים בתוכנית ההסבה, אשר הגיעו ללימודים כדי לרכוש את המקצוע לצורכי עבודה, מגובשים ובטוחים בבחירתם יותר מאשר הסטודנטים בתוכנית הרגילה.

סיכום

מגבלות המחקר ותרומתו: למחקר הנוכחי מספר מגבלות הנובעות מהמדגם המצומצם. מכיוון שרוב הנתונים (כ-80%) נאספו באחד מבתי הספר לעבודה סוציאלית שבו מוצעת תוכנית הסבה בת שנתיים, ומיעוטם (כ-20%) נאספו משני בתי ספר אחרים לעבודה סוציאלית, המציעים תוכנית הסבה זהה, מסקנות מחקר זה נובעות בעיקר מבית הספר שסיפק את חלק הארי של המדגם. על כן אין הוא יכול לייצג את כלל הסטודנטים שלמדו בתוכניות ההסבה הזוהות באותה תקופה. גם הנתונים שהתקבלו מראיונות ההמשך, לאחר כשנה מתום הלימודים, היו מעטים ולא אפשרו לערוך השוואות רחבות יותר בין הנבדקים, בהתייחס למשתני המחקר בשני פרקי הזמן של עריכתו.

תרומת המחקר היא הבדיקה הראשונית של עמדות סטודנטים בתוכנית הסבה לעבודה סוציאלית. באופן מסורתי הביעו סטודנטים אלה העדפה לטיפול פרטני, אך בה בעת הם התעניינו גם בעיצוב מדיניות. תוכנית לימודי ההסבה בת השנתיים היא תוכנית אינטנסיבית ביותר, ומטבע הדברים איננה יכולה לכלול את כל תחומי עיסוקה של העבודה הסוציאלית. על כן יש לבחור את הנושאים העיקריים והרלוונטיים ביותר ללמידה.

השלכות אופרטיביות והמלצות למחקרי המשך: מסקנת המחקר העיקרית בנוגע לסטודנטים בתוכנית ההסבה היא המלצה לבדיקה מעמיקה של תוכני הלימוד בתוכנית זו, הן אלה העיוניים והן ההתנסות בהכשרה המעשית, כדי להתאימם לצורכי השטח ולחשוף את הסטודנטים לתכנים עדכניים של העבודה הסוציאלית, כמו פרקטיקת מדיניות ואקטיביזם קהילתי.

יש כאמור תוכניות אחרות המוגדרות כתוכניות הסבה במתכונת המשלבת לימודים לתואר שני בעבודה סוציאלית. פיתוח תוכניות אלה בבתי הספר השונים באוניברסיטאות התרחב מאוד לאחרונה, ועל כן אנו ממליצים לערוך מחקר אורך במספר נקודות זמן (לפני תחילת הלימודים, בסיומה של כל שנת לימודים, בסיום הלימודים ושנה לאחר סיום הלימודים), שיקף את כל סוגי תוכניות לימודי ההסבה לעבודה סוציאלית בכל בתי הספר באוניברסיטאות ובמכללות. מסקנותיו של מחקר כזה יוכלו לתרום לבניית תוכנית לימודים והכשרה מעשית, המתאימה לסטודנטים אלה. במחקר העתידי כדאי יהיה לכלול גם מנהלי שירותי רווחה, מדריכים ומורים שיביעו את עמדותיהם בנושאים אלה.

מקורות

- אבירם, א' וקטן, י' (1989). העדפות מקצועיות של בוגרי בתי הספר לעבודה סוציאלית בישראל: רמות יוקרה של אוכלוסיות, שירותים ותפקידים. חברה ורווחה, י, 3-16.
- אוניברסיטת אריאל (2014). תוכנית הסבה לתואר ראשון ותוכנית השלמות לתואר שני. אוחזר מ
<http://www.ariel.ac.il/socialwork-ba/ba/curriculum-for-undergraduate-retraining>
- אוניברסיטת בן גוריון (2014). תוכנית השלמה לעבודה סוציאלית. אוחזר מ
http://in.bgu.ac.il/welcome/Pages/degree_2/program_Social_Work_Complete.aspx
- אוניברסיטת בר אילן (2014). תוכנית הסבה לתואר ראשון. אוחזר מ
<http://social-work.biu.ac.il/retraining%20course>
- אוניברסיטת בר אילן (2014). תוכנית השלמה לתואר שני לבעלי תארים אחרים. אוחזר מ
<http://social-work.biu.ac.il/hashlama>
- אוניברסיטת חיפה (2014). תוכנית השלמות לקראת לימודי מ.א. בעבודה סוציאלית, אוחזר מ
http://hw.haifa.ac.il/social/hebrew/programs_prema.html
- אוניברסיטת תל אביב (2014). תוכנית ההשלמות לתואר שני בעבודה סוציאלית. אוחזר מ
<http://www.socialwork.tau.ac.il/supplemental-program.html>
- אלבק, ש' (1980). בחירת מקצוע העבודה הסוציאלית, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. רמת גן: אוניברסיטת בר אילן.
- אלבק, ש' (1983). גורמי החלטה בתהליך בחירת מקצוע: השוואה בין קבוצות סטודנטים לעבודה סוציאלית, פסיכולוגיה, חינוך, כימיה ופיסיקה. עיונים בחינוך, 37-38, 215-232.
- בר-גל, ד' (1978). שינויים בערכים חברתיים של סטודנטיות לעבודה סוציאלית ולפסיכולוגיה. חברה ורווחה, א, 3-15.
- בר-צורי, ר' (2004). עובדים סוציאליים בישראל – סקירת התפתחויות בתחום בשנים 1990-2002. ירושלים: משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, הרשות לתכנון כוח אדם. אוחזר מ
<http://www.moital.gov.il/NR/rdonlyres/26E55D17-24C2-41CA-AD76-D6FB05030FA0/0/X5608.pdf>

- גולדשטיין, ש' ורוזנר, י' (2000). חוק העובדים הסוציאליים הלכה ומעשה. תל אביב: האגודה לקידום העבודה הסוציאלית ורמות, אוניברסיטת תל אביב.
- גורבטוב, ר' (1993). סקר קורסי הסבה לעולים חדשים מחבר העמים למקצועות בתחום הרווחה, חלק א. תל אביב: משרד העבודה והרווחה. אוחזר מ http://www.molsa.gov.il/CommunityInfo/ResearchAndEvaluation/Pages/MehkarVehaaracha_Mechkarim1996_2007.aspx
- גורבטוב, ר' (1995). סקר קורסי הערכה לעולים חדשים מחבר העמים למקצוע העבודה הסוציאלית, חלק ב (שלב ההשתלבות המקצועית והארגונית של הבוגרים: עשרה חודשים עד שנה מסיום הלימודים). תל-אביב: משרד העבודה והרווחה. אוחזר מ http://www.molsa.gov.il/CommunityInfo/ResearchAndEvaluation/Pages/MehkarVehaaracha_Mechkarim1996_2007.aspx
- גורבטוב, ר' (2003). סקר בוגרי הסבה למקצוע עבודה סוציאלית (מעקב לאחר 10 שנים מסיום התואר). תל אביב: משרד הרווחה.
- האוניברסיטה העברית (2014). מוסמך בעבודה סוציאלית לבעלי תארים אחרים. אוחזר מ <http://www.sw.huji.ac.il/list/542>
- המכללה האקדמית אשקלון (2014). תוכנית הסבה לעבודה סוציאלית לאקדמאים. אוחזר מ <http://www.ash-college.ac.il/index.php?cmd=ashkelon.88>
- וייס-גל, ע' (2006). פרקטיקה של מדיניות: מסגרת מושגית לפעולתם של עובדים סוציאליים. חברה ורווחה כו, 445-477.
- וייס, ע' וגל, ג' (2001). העדפות מקצועיות של סטודנטים מתחילים לעבודה סוציאלית בישראל. חברה ורווחה, כא, 17-25.
- וייס-גל, ע' ולוין, ל' (2008). האם עובדים סוציאליים נדרשים לעסוק בפרקטיקת מדיניות? ניתוח תיאורי תפקיד. ביטחון סוציאלי, 77, 29-58.
- חוק העובדים הסוציאליים, התשנ"ו, 1996.
- כורזים, י' (2010). סקר בתי ספר לעבודה סוציאלית במוסדות האקדמיים, סקר מס' 2, תש"ע, 2009-2010. ירושלים: משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- לביא, ח' (1998). ניהול ופיתוח קריירות אמצע שנות חיים. תל אביב: אור עם.

פישמן, ע' (2002). הפשרה בתהליך קבלת ההחלטה התעסוקתית בקרב סטודנטיות לייצוץ חינוכי, עבודת גמר לקבלת תואר מוסמך. הפקולטה למדעי הרוח, בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל אביב.

פרוינד, ע', בליט-כהן, ע', כהן, א' ודהאן, נ' (2012). מחויבות למקצוע בקרב סטודנטים מתחילים בעבודה סוציאלית: הקשר בין משתני רקע, מניעים לבחירת המקצוע ותפיסת מהות המקצוע. ביטחון סוציאלי, 88, 115-143.

קאופמן, ר' (2012). עשור למאבק למען צדק חברתי: היבטים ארגוניים של אקטיביזם קהילתי בבית הספר לעבודה סוציאלית. חברה ורווחה, לב, 579-600.

קרומר-נבו, מ', וייס-גל, ע' ולוין, ל' (2010). בחיפוש אחר עבודה סוציאלית מודעת לעוני: ניתוח שיח של תיאורי תפקיד. חברה ורווחה, ל, 213-238.

קצ'לניק, ק', אבירם, א' וקטן, י' (1991). בוגרי עבודה סוציאלית בתחילת הקריירה – מימוש ערכים תעסוקתיים, שביעות רצון ומחויבות מקצועית. חברה ורווחה, יב, 56-71.

שפירו, ש' (2010). הכשרה לעבודה סוציאלית: מגמות וסוגיות. חברה ורווחה, ל, 29-47.

Abell, N. & McDonald, J. R. (1990). Preparing for practice. Motivations, expectations and aspirations of the MSW class of 1990. *Journal of Social Work Education*, 26, 57-64.

Biggerstaff, M. A. (2000). Development and validation of the social work career influence questionnaire. *Research on Social Work Practice*, 10, 34-53.

Black, P. N., Jeffries, D., & Hartley, E. K. G. (1993). Personal history of psychosocial drama in the early life of social work and business students. *Journal of Social Work Education*, 29, 171-180.

Bogo, M., Michalsk, J. H., Raphael, D., & Roberts, R. (1995). Practice interests and self-

identification among social work students: Changes over the course of graduate social work education. *Journal of Social Work Education*, 3, 228-246.

Bogo, M., Raphael, D., & Roberts, R. (1993). Interests, activities, and self-identification

- among social work students: Toward a definition of social work identity. *Journal of Social Work Education*, 29, 279-292.
- Bowie, S. L., Cherry, D. J., & Wooding, L. H. (2005). African American students: Personal influences on social work careers and factors in graduate school selection. *Social Work Education*, 24, 169-184.
- Butler, A. C. (1990). A re-evaluation of social work students career interests. *Journal of Social Work Education*, 26, 45-56.
- Christie, A. & Kruk, E. (1998). Choosing to become a social worker: Motives, incentives, concerns and disincentives. *Social Work Education: The International Journal*, 17, 21-34 .
- Corey, M. S. & Corey, G. (1998). *Becoming a helper*. Ch. 1: Are the helping professions for you? (pp. 2-27). Pacific Grove, C.A.: Brooks/Cole .
- Csikai, E. L. & Rozensky, C. (1997). Social work idealism and students' perceived reasons for entering social work. *Journal of Social Work Education*, 33, 529-540.
- D'Aprix, A. S .,Dunlap, K. M .,Abel, E & .,Edwards, R. L .(2004) . Goodness of fit: Career goals of MSW students and the aims of the social work profession in the United States. *Social Work Education* , .265-280 ,23
- Dennison, S. T., Poole, J., & Qaqish, B. (2007). Students' perception of social work: Implications for strengthening the image of social work among college students .*Social Work*, 52, 350-360.
- Enoch, Y. (1993). Choosing social work as a profession: Behavioral indicators of a developmental process. *Social Work Education*, 12, 54-66.
- Furness, S. (2007). An enquiry into students' motivations to train as social workers in England. *Journal of Social Work*, 7, 239-253.
- Gorbatova, R. & Eaglstein, A. S. (1998). Professional retraining of highly educated immigrant professionals. *International Social Work*, 41, 239-253.

- Hirsbrunner, L. E., Loeffler, D. N., & Rompf, E. L. (2012). Spirituality and religiosity: Their effects on undergraduate social work career choice. *Journal of Social Service Research*, 3, 199-211.
- Katz, N., Gilad Izhaky, S., & Dror, Y. F. (2013). Reasons for choosing a career and workplace among occupational therapists and speech language pathologists. *Work*, 45, 343-348.
- Kane, M. (2004). Predictors for future work with elders. *Journal of Gerontological Social Work*, 42, 19-38.
- Kaufman, R., Segal-Engelchin, D., & Hus, E. (2012). Transitions in first-year students' initial practice orientations. *Journal of Social Work Education*, 48, 337-359.
- Khunou, G., Pillay, R., & Nethononda, A. (2012). Social work is 'women's work': An analysis of social work students' perception of gender as a career choice determinant. *The Social Work Practitioner-Researcher*, 24, 120-135 .
- Krumer-Nevo, M. & Lev-Wiesel, R. (2005). Attitudes of social work students toward clients with basic needs. *Journal of Social Work Education*, 41, 545-556.
- Land, H. (1987). The effects of licensure on student motivation and career choice. *Social Work*, 32, 75-77 .
- Limb, G. & Organista, K. (2003). Comparisons between Caucasian students, students of color, and American Indian students on their views on social work's traditional mission, career motivations, and practice preferences. *Journal of Social Work Education*, 39, 91-109.
- Limb, G. & Organista, K. (2006). Change between entry and graduation in MSW student views on social work's traditional mission, career motivations and practice preferences: Caucasian, students of color, and American Indian group comparisons. *Journal of Social Work Education*, 42, 269-290.

- Mason, S. E. & Sanders, G. R. (2004). Social work student attitudes on working with older clients. *Journal of Gerontological Social Work, 42*, 61-75.
- Mizrahi, T. & Doodd, S. J. (2013). MSW students' perspective on social work goals and social activism before and after completing graduate education. *Journal of Social Work Education, 49*, 580-600.
- Mooney, M., Glacken, M., & O'Brien, F. (2008). Choosing nursing as a career: A qualitative study. *Nurse Education Today, 28*, 385-392.
- Norcross, J. C. & Farber, B. A. (2005). Choosing psychotherapy as a career: Beyond "I want to help people". *Journal of Clinical Psychology, 61*, 939-943.
- Oppegard, K. S., Elkins, D. E., Abbenante, J., & Bangley, B. B. (2005). Choosing art therapy as a career. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association, 22*, 92-100.
- Parker, J. & Merrylees, S. (2002). Why become a professional? Experiences of care-giving and the decision to enter social work or nursing education. *Learning in Health and Social Care, 1*, 105-114.
- Rompf, E. L. & Royse, D. (1994). Choice of social work as a career: Possible influences. *Journal of Social Work Education, 30*, 163-171.
- Rubin, A. & Johnson, P. J. (1984). Direct practice interests of entering MSW students. *Journal of Education for Social Work, 20*, 5-16 .
- Rubin, A., Johnson, P. J., & DeWeaver, K. L. (1986). Direct practice interests of MSW students: Changes from entry to graduation. *Journal of Social Work Education, 22*, 98-108.
- Russell, R., Gill, P., Coyne, A., & Woody, J. (1993). Dysfunction in the family of origin of MSW and other graduate students. *Journal of Social Work Education, 29*, .121-129

- Segal-Engelchin, D. & Kaufman, R. (2008). Micro-or macro-orientation? Israeli students' career interests in an antisocial era. *Journal of Social Work Education*, 44, 139-157.
- Sellers, S. L. & Hunter, A. G. (2005). Private pain, public choices: Influence of problems in the family of origin on career choices among a cohort of MSW students. *Social Work Education: The International Journal*, 24, 869-881.
- Warde, B. (2009). Why social work, and what does the future hold? The narratives of recently graduated Hispanic and African-American male BSW and MSW students. *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, 18, 129-145.
- Weaver, R. D. & Yun, S. H. (2011). Analyzing the attitude of undergraduate students toward poverty and impoverished persons: Does social work education make a difference? *Journal of Teaching in Social Work*, 31, 3-20.
- Weiss, I. (2005). Is there a global common core to social work? A cross-national comparative study of BSW graduate students. *Social Work*, 50, 101-110.
- Weiss, I., Gal, J., & Cnaan, R. A. (2004). Social work education as professional socialization: A study of the impact of social work education upon students' professional preferences. *Journal of social service research*, 31, 13-31.
- Weiss, I., Gal, J., Cnaan, R. A., & Maglajlic, R. (2002). Where does it begin? A Comparative perspective on the professional preferences of first-year social work students. *British Journal of Social Work*, 32, 589-608.
- Weiss, I. & Kaufman, R. (2006). Educating for social action: An evaluation of the impact of a fieldwork training program. *Journal of Policy Practice*, 5, 5-30.
- Wilson, G. & McCrystal, P. (2007). Motivations and Career Aspirations of MSW Students in Northern Ireland. *Social Work Education*, 26, 35-52.

